

Břetislav Ditrych
**Sláva
balonům!**

*Než v Čechách vzlétl
první aeroplán*

DOKOŘÁN 2005

© Břetislav Ditrych, 2005
Illustrations © Kamil Lhoták, 2005
Photography © archiv Národního technického muzea v Praze
(R. Bruner-Dvořák, J. Tomáš, J. Plischke a neznámí autoři)
a archiv autora, 2005

ISBN 80-7363-054-0

Obsah

<i>Úvod: Před startem</i>	---	7
1. Malý vzduchoplavecký dějepis	---	9
2. Zmar balonu Kysibelka	---	49
3. Zmocněme se konečně i říše vzduchu!	---	65
4. První let Hůlky s Wandasem	---	91
5. Náš spolek dosud mlád a slabý jest	---	120
6. Balon jako pták vyletěl prudce k jasnému nebes blankytu	---	129
7. Kdo je pánem balonu?	---	148
8. Po slibném náběhu nastalo u nás hluboké utišení	---	166
9. Poslední let kapitána Hůlky	---	189
10. Nejznamenitější aeronaut a buditel vzduchoplaveckého sportu v Čechách	---	198
<i>Prameny</i>	---	206

Úvod

Před startem

Musel to být krásný pocit, když ve vzduchoplavecké aréně na pražském Výstavišti vstoupil do koše kapitán Hůlka se spolutestujícími, zavelel „Pusťte všechno!“, pomocníci uvolnili poslední provazy a balon se pomalu a majestátně vznášel do výše, do neznáma, vydal se na vzdušnou pouť za provolávání slávy tisíců přihlížejících, pánové mávali klobouky, dámy a slečny šátky, hudba vyhrávala...

„Při stálém tom vířivém životě vzduchoplaveckém není ani mnohdy kdy, by člověk sednouti mohl a milému příteli dopsal,“ omlouvá se Ferdinand Wandas v dopise z roku 1895 inženýru Gustavu Fingerovi a těší se na společnou plavbu balonem *Ressel*. V té době jsme měli dva kapitány vzduchoplavby, Františka Hůlku a Ferdinanda Wandase, i *Českou aeronautickou společnost*, ale nadšení z balonů se už začalo pomalu a jistě vytrácet.

Leckdo rád zavzpomínal na slavné časy před čtyřmi lety, kdy v Praze při Zemské jubilejní výstavě létali francouzští vzduchoplavci Louis Godard, Édouard Surcouf a pod padákem se snášel k zemi Eugène Taupin. „Měli jsme pocit neskonalého krásna,

pocit blaha docela neznámého, neobyčejného a velkolepého, pocit rozkoše přímo čarovné, kterou chvělo se nitro a kterou vyličit nemohu... Co je nahoře nad modří vzduchu, kterým pádíme do výše i kupředu?“ napsal jeden z novinářů o svém prvním výletu balonem do vzdušného moře.

Ne vždy byl však let klidný a pohodlný. Jiný redaktor uzavřel své zážitky z letu ve vichřici, kdy balon řízený Godardem přistál v zahradě kapucínského kláštera na Strahově, slovy: „Moje první vzduchoplavba utkví navždy v mé paměti. Ačkoli jsem utrpěl poranění, bude mi hrůzokrásná vzpomínka a rovněž zachránění od jisté smrti provždy hojnou náhradou za přestálé nebezpečí.“

Zvu vás k návštěvě vzduchoplavecké arény, zvu vás ke klidnému letu balonem *Ressel* nebo *Praha*, ale také do dosud neznámého zákulisí všedních dnů života aeronautické společnosti. A pokud vám zmíněné půtky, podrazy a šarvátky připomenou spolek či společnost současnou, jde jistě o podobnost zcela náhodnou.

Rád bych vás také seznámil s mužem, který znamenal pro českou vzduchoplavbu tolik jako později v aviatice Jan Kašpar. Ten muž se jmenuje František Hůlka. Věnoval spoustu času, úsilí a peněz ve snaze udržet krok s okolním vzduchoplaveckým světem, nebo se mu alespoň přiblížit. Závěr jeho života snad nemohl být krutější.

Zvu vás na chvíli do vířivého života vzduchoplaveckého.

Břetislav Ditrych

1

Malý vzduchoplavecký dějepis

O balonech se zmiňuje již řecký historik a zeměpisec Strabón v sedmnáctisvazkovém díle *Geógrafika* (Zeměpis). Na přelomu 13. a 14. století vypouštěli teplovzdušné balony staří Číňané, ve stejné době navrhl loď *Globus* plující ve vzduchu anglický filozof a vědec Roger Bacon. Studium létajícího stroje se zabýval slavný Leonardo da Vinci, létající člun navrhl roku 1670 jezuita a fyzik Francesco Lana v italské Brescii, a předběhl tak dobu o celé století. Člun se stožáry, plachtami a kormidlem měly nadnášet čtyři lehké a vzduchoprázdné koule z měděného plechu. Mezitím i později se otázkami letu trápili další slovutní muži, například Johann Wolfgang Goethe. Někteří průkopníci jsou známí dosud, na jiné se už dávno zapomnělo.

Mezi ty první patří i bratři Joseph a Étienne Montgolfierové, kteří spravovali ve francouzském městě Annonay rodinnou papírnu.

Půvabných legend o okamžiku, kdy je poprvé napadlo využít v balonu teplý vzduch, je samozřejmě několik. Jedna říká, že starší Joseph držel nad ohněm u krbu zapnutou košili, kterou po chvíli vyplnil a zvedal teplý vzduch. Jinou, možná věrohodnější,

vyprávěl Joseph Montgolfier. Byl kvůli obchodům v Avignonu, v hostinském pokoji četl noviny, občas vzhlédl ke krbu a pozoroval stoupající ohřátý vzduch s kouřem. Najednou ho napadlo, že by se tento úkaz dal využít k letu do nebeských výšin. Zavolal správcovou, aby donesla jehlu, nitě, nůžky a kus hedvábného taftu. Látku rozstříhal na pět dílů, které sešil. Zmačkal nedočetné noviny a vhodil je do krbu a trochu neumělou hedvábnou kostku přidržel nad plameny. Malý balonek se rychle nadzvedl... Jak jednoduché! Napsal Étienneovi: „Připrav zásobu hedvábí, provazy a uvidíš jednu z nejpodivuhodnějších věcí na světě.“ Pak se vypravil (prý pěšky, celých 180 kilometrů) zpátky do Annonay.

V listopadu 1782 vytvořili bratři kouli z florentského hedvábí, které se užívalo na pánské vestičky. Tentokrát už nešlo o pouhý nemotorný pokus a jejich první balon bez koše naplněný teplým vzduchem uletěl asi 30 metrů. V prosinci vyzkoušeli poněkud větší rozměr koule a v dubnu 1783 se další balon, tentokrát o objemu 800 m³ vznesl do výšky 400 metrů. Do té doby prováděli pokusy doma na zahradě. Po posledním úspěchu měli obavu, aby jejich objevu nevyužil někdo cizí. Proto se rozhodli připravit veřejný vzlet na náměstí v Annonay a pozvali si k tomu důvěryhodné svědky. Zbrusu nový modrozlutý balon z hedvábí našitého na papíru měl ještě o 100 m³ větší objem. Památného 4. června 1783 jej připevnili ke dvěma stožárům a k zemi, naplnili horkým vzduchem z ohniště s hořící slámou, pod balon zavěsili koš s topeništěm a uvolnili provazy. Balon dosáhl výšky asi 1 000 metrů, a když se zatáhla obloha a vzduch v něm ochladl, přistál po téměř 10 minutách na poli vzdáleném dva a půl kilometru. Uhlíky z ohniště však obal zapálily a venkované, vyděšení z obrovské koule padající snad přímo z nebe, se oheň ani nesnažili uhasit. Prvenství bratří Montgolfierů však bylo potvrzeno. Mohli tedy napsat dopis Akademii věd s žádostí, aby byli uznáni jako vynálezci a konstruktéři létajícího objektu.

Přemýšleli také o budoucím využití vynálezu: „Náš balon vystoupá do výšky 150–700 sáhů (sáh představuje 1,949 metru) a může být užitečný jako signál obleženému městu nebo na vědecké výzkumy.“

Podrobnou zprávu o letu vzduchoplaveckého stroje sepsali hned nazítří i představitelé kraje. A koncem července přinesl list *Mercure*